

PEDAGOGIK MAHORAT

**MS
2021**

ISSN 2181-6883

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

**MAXSUS SON
(2021-yil, dekabr)**

Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan

Buxoro – 2021

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal 2021, Maxsus son

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi OAK Rayosatining 2016-yil 29-dekabrda qarori bilan **pedagogika** va **psixologiya** fanlari bo'yicha dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo'lgan zaruriy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Jurnal 2001-yilda tashkil etilgan.

Jurnal 1 yilda 6 marta chiqadi.

Jurnal O'zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2016-yil 22-fevral № 05-072-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Muassis: Buxoro davlat universiteti

Tahririyat manzili: O'zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko'chasi, 11-uy

Elektron manzil: ped_mahorat@umail.uz

TAHRIR HAY'ATI:

Bosh muharrir: Adizov Baxtiyor Rahmonovich – pedagogika fanlari doktori, professor

Bosh muharrir o'rinbosari: Navro'z-zoda Baxtiyor Nigmatovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Mas'ul kotib: Hamroyev Alijon Ro'ziqulovich – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent

Xamidov Obidjon Xafizovich, iqtisodiyot fanlari doktori

Begimqulov Uzoqboy Shoyimqulovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Mahmudov Mels Hasanovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Ibragimov Xolboy Ibragimovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Yanakiyeva Yelka Kirilova, pedagogika fanlari doktori, professor (N. Rilski nomidagi Janubiy-G'arbiy Universitet, Bolgariya)

Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Mahmudova Muyassar, pedagogika fanlari doktori, professor

Kozlov Vladimir Vasilyevich, psixologiya fanlari doktori, professor (Yaroslavl davlat universiteti, Rossiya)

Chudakova Vera Petrovna, psixologiya fanlari nomzodi (Ukraina pedagogika fanlari milliy akademiyasi, Ukraina)

Tadjixodjayev Zokirxo'ja Abdusattorovich, texnika fanlari doktori, professor

Amonov Muxtor Raxmatovich, texnika fanlari doktori, professor

O'rayeva Darmonoy Saidjonovna, filologiya fanlari doktori, professor

Durdiyev Durdimurod Qalandarovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Mahmudov Nosir Mahmudovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharopovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Qiyamov Nishon Sodiqovich, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Qahhorov Otabek Siddiqovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

MUNDARIJA

Alijon HAMROEV. Modeling activities of teachers when designing creative activities of students.....	7
Matlab TILAVOVA. Ta'lim jarayonida gender tenglik va farqlarni hisobga olishning pedagogik va psixologik imkoniyatlari.....	13
G'ulom SAYFULLAYEV, M. S.SAFAROVA, I. S.TEMIROVA. Markaziy osiyolik allomalarning tabiat haqidagi asarlaridan boshlang'ich sinf tabiiy fanlarni o'qitishda foydalanish	18
Fayzullo QOSIMOV, Mavluda QOSIMOVA. Ikki sonning yig'indisi (yoki ayirmasi) va karrali nisbatiga ko'ra shu sonlarni topishga doir masalalar	20
Fayzullo QOSIMOV, Mavluda QOSIMOVA. Ko'paytirish va bo'lishga doir mashqlar tizimini tuzish bo'yicha bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun usuliy tavsiyalar.....	24
Hilola SAFAROVA, Nigora SAFAROVA. Navoiy jonga muhtoj ermas, ammo... ..	28
Nigora ADIZOVA. Qiziqmachoqlarda hayot sabog'ining o'ziga xos talqini.....	30
Nigora ADIZOVA, Hilola XUDOYBERDIYEVA. "Qiziqmachoq" atamasining mohiyati va janriy xususiyatlari	33
Mohinur SAIDOVA. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining masofaviy ta'limdan foydalanishining pedagogik va didaktik imkoniyatlari	38
Mohinur SAIDOVA, Niginabonu IDIYEVA. Boshlang'ich sinf matematika darslarida vaqt tushunchasi bilan tanishtirish.....	42
Nodira ADIZOVA. Toponimlar tarkibida topoasos, topoformant hamda indikator tushunchalari (Buxoro tumani misolida).....	47
Nodira ADIZOVA, Dilsora TOSHPO'LATOVA. Buxoro tumani toponimlarining tasnifi masalasi	49
Shoira BOBOYEVA. Metodikada ona tili ta'limini modellashtirishga innovatsion yondashuv	51
Халима АРИПОВА, Шоира БАБАЕВА, Наталья РОЗИКОВА. С.Н.Иванов – как поэт-переводчик восточной поэзии	58
Шоира БАБАЕВА, Анастасия АЛИМОВА. Влияние международного исследования girls на развитие речи и грамотность чтения младшего школьника	64
Шоира БАБАЕВА, Насиба ФАЗЫЛОВА. Развитие речи младших школьников с использованием различных словарей	68
Mehriniso HAKIMOVA. Maktabgacha va boshlang'ich ta'limda matematik tasavvurlarni shallantirishda uzviylikni ta'minlashga doir metodik ta'minot.....	72
Саида ГАФАРОВА, Феруза ХАЛИЛОВА. "Прокариотлар морфологияси ва хужайра тузилиши" мавзусини ўқитишда педагогик технологиялардан фойдаланиш самарадорлиги	79
Феруза ХАЛИЛОВА, Шодия НУРМАМАТОВА, Нилуфар ОБЛОҚУЛОВА. Преподавание биологии в школе	86
Shoira QURBONOVA. Texnologiya darsi jarayonida talabalarning mehnat tarbiyasini shakllantirishda interfaol metodlardan foydalanish	89
Gavhar SAIDOVA. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida uzunlik haqida tasavvurlarni shakllanritish, uzunliklarni o'lchash malakalarini hosil qilish	92
Mashxura YULDASHEVA. Tibbiy pedagogik yo'nalish talabalarida milliy an'analar asosida bag'rikenglikni rivojlantirishga yo'naltirilgan jarayonning mazmuni	94
Mashxura YULDASHEVA. Tibbiy pedagogik yo'nalish talabalarida milliy an'analar asosida bag'rikenglikni rivojlantirishning shakl, usul va metodlari	97
Yulduz Pulatova. Psychological characteristics of speech cultivation by working on the text in primary school reading lessons	101
Mahfuza SADULLOYEVA, Maxtobxon XAYRIYEVA. Maktab o'quvchilari orasida deviant xulq-atvor sabablari, shakllari va korreksion ishlar	107
Adiba BAHRONOVA. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini o'quvchilarni axloqiy tarbiyalashga tayyorlashda darsdan tashqari ish shakllari	110
Saodat QODIROVA. Qadimiy maqollar	113
Dilshod DAVRONOV. Zamon bilan hamnafas yashagan alloma	115
Yulduz NUROVA. Etnologiya va etnografiya munosabati	118
Malika XAYDAROVA. Boshlang'ich ta'lim jarayoniga individual yondashuvni tatbiq etishning pedagogik imkoniyatlari	122
Nodirabegim RAJABOVA. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida o'quvchilarga figura yuzi tushunchasini o'rgatishda tadqiqotchilik faoliyatini takomillashtirish.....	125

Hilola SAFAROVA
Buxoro davlat universiteti
o‘zbek tili va adabiyoti kafedrası
dotsenti

Nigora SAFAROVA
Buxoro davlat universiteti
boshlang‘ich ta‘lim metodikasi kafedrası
dotsenti

NAVOIY JONGA MUHTOJ ERMAS, AMMO...

Maqoda Alisher Navoiyning g‘azallari tahlil qilingan bo‘lib, undagi so‘zlarning mazmun-mohiyati ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: g‘azal, tafakkur, Alisher Navoiy, millat, jon, la‘l, kofir, ofat, mayxona.

В статье анализируются стихотворения Алишера Навои и раскрывается смысл слов.

Ключевые слова: газель, созерцание, Алишер Навои, нация, душа, немой, неверный, бедствие, кабак.

The article analyzes the poems of Alisher Navoi and reveals the meaning of the words.

Key words: ghazal, tafakkur, Alisher Navoi, nation, soul, dumb, infidel, disaster, tavern.

Kirish. Alisher Navoiy xalqimizning ongi va tafakkuri, badiiy madaniyati tarixida butun bir davrni tashkil etadigan buyuk shaxs, milliy adabiyotimizning tengsiz namoyandasi, millatimizning g‘ururi, sha‘n-u sharafini dunyoga tarannum qilgan o‘lmas so‘z san‘atkoridir. Mana, necha asrlardan beri jahon ahlini shoir g‘azallari nazokati sehrlab kelmoqda.

Asosiy qism. Alisher Navoiy g‘azallariga xos mushtarak xususiyatlarning yetakchisi – har bir g‘azalining matlaida ifodalangan poetik fikrning baytdan baytga tadrijan o‘sib maqtagacha rivojlantirib, shu g‘oyaning betakror ifodalanishiga mos tasviriy vositalardan foydalanishidir. Shoir shu asosda butun g‘azal davomida bir mavzuning xilma-xil qirralarini ochib borib, g‘azalning yaxlit kompozitsion asosga ega bo‘lishini ta‘minlaydi. Quyida “Emas la‘ling qotili jonga muhtoj...” misrasi bilan boshlanadigan g‘azalni tahlilga tortdik.

Emas la‘ling qotili jonga muhtoj,	Agarchi chug‘z erur vayrong‘a muhtoj.
Ko‘zungnung kofiri imong‘a muhtoj.	Yuzung qursu qamar, muhtoj anga men,
Labing muhtojidur ko‘nglum, nachukkim,	Gado andoqqi bo‘lg‘ay nong‘a muhtoj.
Skandar chashmasi hayvong‘a muhtoj.	Fano mayxonasida qil gadolig‘,
Chu maydon ichra surdung, bas bu ofat,	Desangkim, bo‘lmayin sultong‘a muhtoj.
Emas nazzora gar javlong‘a muhtoj.	Anga muhtojroq menmen, agarchi,
Tilar ko‘nglum o‘zin ishqing shahidi,	Erur ko‘p gar boqar har yonga muhtoj.
Ki, bor ul g‘amzai fattong‘a muhtoj.	Navoiy jonga muhtoj yermas, ammo,
Qochar ko‘nglum qushi tan kulbasidin,	Erur yuz jon bila jonong‘a muhtoj [1, 74]

Alisher Navoiyning “Badoyi ul-vasat” devoniga kiruvchi bu g‘azal 9 baytdan iborat bo‘lib, ishqi mavzuda yozilgan go‘zal she‘rlardan biri hisoblanadi. G‘azal hazaji musaddasi mahzuf vaznida yozilgan bo‘lib, muhtoj so‘zi radif, imong‘a, hayvong‘a, javlong‘a, fattong‘a, vayrong‘a, nong‘a, har yonga so‘zlari esa qofiyadosh bo‘lib kelgan.

E – masla – ling/qo – ti - li jon/-ga muh -toj,

V - - - V - - - V - -

Ko‘ – zung – nung- ko/ fi -ri i – mon /- g‘a muh -toj.

V - - - V - - - V - -

G‘azalda quyidagi qiyin so‘zlar uchraydi: **Jon** – ruh, hayot, yashash; **la‘l** – lab, qizil rangli qimmatbaho tosh; **kofir**– islom dinini inkor etuvchi, dinsiz; **Skandar chashmasi** – Iskandar bulog‘i; **ofat** – balo, qazo, baxtsizlik; **nazzora** – nazar solish, qarash, boqish, ko‘z tashlash; **javlon** – jang, urush, savash; **g‘amza** – nozu karashma, ishva; **fotton** – fitna qiluvchi, fitnachi, maftunkor, jozibali; **chug‘z** – boyqush, boyo‘g‘li; qursu **qamar** – oy kulchasi; **fano** – o‘lish, o‘zini unutish; **mayxona** – may ichiladigan yer; tasavvufda alloh bilan ruhiy birlik, ma‘naviy yaqinlik hosil qilish uchun so‘fiylar yig‘iladigan joy [2].

Muhokamalar va natijalar. Alisher Navoiyning muhtoj radifli g‘azalning matla‘ini sharhlashning o‘zidayoq qanchalar ma‘no mazmun yashirin ekanini ko‘rishimiz mumkin. Lirik qahramon oshiq ma‘shuqaga to‘g‘ridan to‘g‘ri murojaat qilib, yorning labi jonga emas, balki uning ko‘z qarashi imonga muhtojligini aytadi. Chunki, musulmonlikda ayollar hech qachon birovga tik boqib va ko‘zlarini katta-katta ochib qarashmagan. Ularning yerga qadalgan, uyalgan ko‘zlari hayo va ibodan darak bergan. Shuning uchun ham shoir “ko‘zungnung kofiri imong‘a muhtoj” deb bejizga aytib o‘tmaydi.

Ikkinchi baytda suvsiz qolgan hayvonlar Iskandar bulog‘iga ehtiyoj sezganda bo‘lgan oshiqish, oshiq ko‘nglining ma‘shuqa labiga bo‘lgan muhtojligiga qiyoslanadi.

Chu maydon ichra surdung, bas bu ofat,

Emas nazzora gar javlong'a muhtoj.

Ma'shuqaning bir ko'z tashlagandagi tug'yoni urushishlar uning oshiqqa qilgan balo va baxtsizliklari oldida hech nima emasligini shoir ta'kidlab o'tmoqda.

Tilar ko'nglum o'zin ishqing shahidi,

Ki, bor ul g'amzai fattong'a muhtoj.

Shoir bu misrada oshiq ko'ngli ma'shuqa ishqining qurboni bo'lsa ham maftunkor, fitna qiluvchi nozu karashmalariga muhtojlik qurbon bo'lgan ishqqa yana jon bag'ishlashi uchun ekanligini aytib o'tmoqda.

Qochar ko'nglum qushi tan kulbasidin,

Agarchi chug'z erur vayrong'a muhtoj.

Alisher Navoiy istiora va tashbehlardan foydalanib, boyqush yashash uchun vayronalarga muhtoj bo'lganidek, oshiq ko'ngli ishq otashidan "tan kulbasiga" sig'may, tark etishga tayyorligini ta'kidlanayapti.

Yuzung qursu qamar, muhtoj anga men,

Gado andoqqi bo'lg'ay nong'a muhtoj.

Bu misralarda ham shoir qiyoslash san'atidan unumli foydalangan. Ya'ni gado bir parcha nonga qanday zor bo'lsa, oshiq oqibatini o'ylamay ish qiladigan yorining oy yuziga xuddi shunday mushtoqligi bir-biriga qiyoslanib, ta'sirchanlik kuchaytirilgan.

Fano mayxonasida qil gadolig',

Desankim, bo'lmayin sultong'a muhtoj.

Oshiqning holati, ishq alangasida yonishi misradan-misraga o'tgan sari yanada kuchayib boradi. Alisher Navoiy ishq zamirida davr ijtimoiy hodisalariga ham urg'u berib o'tadi. Oldingi misralarda berilgan fikrni yanada kuchaytirib berishga harakat qiladi. Alloh yo'lidan borib, o'zligingni anglab, sabr bilan o'z yo'lingni topsang, sultonga ham, birovlardan non so'rab ularning qo'liga ham muhtoj bo'lmayсан degan so'zlari juda ham o'rinli. Izlagan imkon topadi, deb bejiz aytishmagan. Alloh yo'liga kirgan inson birovning minnatidan, ishyoqmaslikdan, yomonlik qilishdan, hasad qilishdan hazar qiladi. O'z mehnati bilan topgan nonga qanoat qiladi. Ishaq sohasida ham qiyinchiliklarga sabr-bardoshli bo'lib, vafodor bo'lish ulug'lanadi.

Anga muhtojroq menmen, agarchi,

Erur ko'p gar boqar har yonga muhtoj.

Navoiy jonga muhtoj ermas, ammo

Erur yuz jon bila jonong'a muhtoj.

Bu misralardan ko'rinib turibdiki, oshiq ma'shuqani ko'rishga juda mushtoj. Uning uchun bitta joni tugul, yuzta joni bo'lsa ham kechishga tayyor.

G'azalda baytdan baytga o'tgan sari lirik qahramonning oshiqlik o'ti balandlab borganini ko'ramiz. Oxirgi baytda oshiqning o'z jonidan kechishi, ishqning kamolga yetganining ifodasidir.

Xulosa shuki, oshiqlik – sabr-bardoshlilik, o'z yo'lidan qaytmaslik, qiyinchiliklarga chidash, irodalilik, eng yaxshi ko'rgan narsalardan voz kechish va o'z maqsadiga erishish.

Adabiyot

1. Alisher Navoiy. Xazoyin ul-maoniy. Badoe ul-vasat. MAT. Beshinchi tom.-Toshkent: "Fan", 1990. -542 bet.

2. Berdak Yusuf. Mumtoz adabiy asarlar lug'ati. –Toshkent: "Sharq", 2010. -528 bet.

3. Сафарова Х.А.ЭВОЛЮЦИЯ ПРИКЛЮЧЕНИЙ ЮСУФА И ЗУЛЕЙХО В ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЕ //Редакционная коллегия. -2014.

4. Safarova H. "HAPPINESS IS THE FLAG LANGUAGE, FROM NARRINESS I AM ALSO A TONGUE!"... ON THE EXAMPLE OF THE WORK OF POET SAMANDAR VOHIDOV//Конференции – 2020.

5. Maxmudova R. ПИСАТЕЛЬ, ПОСПЕВЩИЙ БОЛЬ НАРОДА. Til, adabiyot, tarjima, adabiy tanqidchilik xalqaro ilmiy forumi: zamonaviy yondashuvlar va istiqbollar. // Konferensiya – 2021.

6. Rajabova M., Safarova H., Amonova Z. Analytical and synthesized folklorism in Navors work. Journal of Contemporary Issues in Business and Government. //Редакционная коллегия.–2021.

7. Н.О.Сафарова, Б.С.Жамилова Basics of Uzbek Children's Reading. TEST Engineering & Management. November-Desember 2019. ISSN: 0193-4120 Page No. 4207-4214. Email: <http://www.testmagzine.biz/index.php/testmagzine/article/view/573/513> (Скопрус)